

índex d'autors i obres antics, medievals i renaixentistes (pp. 613-619) i, finalment, s'inclou un índex d'autors moderns (pp. 622-632).

A les conclusions, Holtz remarca la internacionalitat del col·loqui, especificant els països d'origen dels ponents (p. 603). Amb una destacada presència d'investigadors ibèrics, donada la localització de la trobada, no manca la col·laboració de membres de la FIDEM procedents de països com Bèlgica, Hongria, Finlàndia, Canadà o l'Argentina, entre d'altres. L'ampli nombre de comunicacions presentades sobre temes tan específics però al mateix temps tan diversos denota la vitalitat de la qual gaudeix un objecte d'estudi com la compilació del saber a l'Edat Mitjana. Malgrat que l'augment de l'interès per aquesta qüestió sigui relativament recent, el present volum és testimoni de l'alta qualitat de les investigacions que l'aborden des de les perspectives més diverses. Es tracta, per tant, d'un recull imprescindible per a l'estudi de la compilació del saber a l'Edat Mitjana, tema que de ben segur seguirà desenvolupant-se amb força durant els propers anys.

MARTA PUNSOLA MUNÁRRIZ
Institució Milà i Fontanals, CSIC. Barcelona

Alireza NASER ESLAMI, *Incontri di civiltà nel Mediterraneo. L'Impero Otomano e l'Italia del Rinascimento: storia, arte e architettura*, Firenze, Leo S. Olschki, 2014, 179 pp. (Biblioteca dell'Archivum Romanicum. Serie I: Storia, Letteratura, Paleografia; 434). ISBN 978-88-222-6364-3.

El present volum recull les actes del Congrés *Incontri di civiltà nel Mediterraneo, tra l'Impero Ottomano e l'Italia del Rinascimento*, celebrat a Gènova el novembre de l'any 2013. Conté nou ponències precedides per una introducció d'Alireza Naser Eslami, organitzador de l'esdeveniment i responsable de la seva publicació; a banda, és professor d'història de l'arquitectura a la Universitat de Gènova, especialitzat en Bizanci i el món islàmic. L'autor, en la part introductiva, posa en evidència no tan sols la centralitat del Mediterrani tal com destacava Braudel sinó també la mutabilitat de la cultura islàmica/otomana i el dinamisme de les seves relacions amb el món occidental, sempre marcades per una contínua evolució. A continuació es tracten en termes generals els continguts més significatius de les noves relacions, totes adreçades a demostrar la complexitat del contacte entre les dues civilitzacions des de diferents punts de vista que van de la política a la cultura i l'art, una novetat que cal destacar per l'interès que comporta.

Les tres primeres aportacions són obra d'historiadors i tenen com a objectiu demostrar la importància dels contactes i les influències recíproques entre l'imperi otomà i la Itàlia del Renaixement, destacant la centralitat de la península italiana com a porta d'entrada de la cultura europea a l'imperi otomà. No obstant les profundes diferències, aquests articles aporten nombroses proves de la fascinació recíproca. La primera contribució és de Giovanni Ricci, *Nemici o alleati? L'ambiguo rapporto fra Stati italiani e l'Impero Ottomano nei secoli XV-XVI*, on analitza les diferents etapes d'aquestes relacions entre els anys 1453 i 1571 quan els estats italians es qüestionen sobre com tractar amb l'imperi otomà i ho fan alternant aliances amb moments

d'oberta conflictivitat. Segueix Gabriella Airaldi, *Oltre le frontiere. Genovesi e Turchi tra medioevo e età moderna*, que s'ocupa de reconstruir les múltiples i variades relacions entre genovesos i turcs que no tan sols es limiten a l'economia i al comerç sinó també a la cultura. Franco Cardini, *L'Impero Ottomano e l'autunno della crociata. Analisi del periodo 1683-1718*, explora el període que va del setge de Viena (1683) fins a la Pau de Passarowitz (1718) que marca el final de l'idea de croada.

La resta de ponències s'ocupen de diferents intercanvis culturals, concretament sobre la ceràmica, decoració, catifes, jardins i arquitectura que són temes particularment suggerents i tota una novetat. Els títols ens permeten fàcilment prendre acte dels seus continguts que citem precedits pels noms dels respectius autors: Marco Spallanzani, *Ceramica ottomana in un palazzo fiorentino del tardo Rinascimento*; Anna Contadini, *L'ornamento nel mondo Ottomano e nell'Italia del Rinascimento: trasmissione e congiunzione*; Giovanni Curatola, *Tappeti ottomani nella pittura. Dalla devozione Mariana all'uso profano*, Luigi Zangheri, *Il giardino ottomano, l'Italia e la cultura europea*; Aygül Ağır, *La cultura architettonica veneziana e genovese nella Istanbul ottomana (XV-XVI sec.)*; Alireza Naser Eslami, *Emulazione, appropriazione, interazione culturale, Architettura tra il Rinascimento italiano e l'Impero Ottomano*. Tot plegat, unes aportacions que satisfan plenament les expectatives d'involucrar directament en el diàleg entre les corts italianes i la cort otomana personatges de talla com Filarete, Leonardo i Miquel Àngel. Cal esmentar també les il·lustracions precioses que enriqueixen notablement el volum.

En resum, una obra molt útil i documentada que demostra com es poden i es deuen tractar les relacions entre el món occidental i món islàmic/otomà amb una òptica serenament científica i constructiva, on poder inferir elements d'afinitat i de recíproques influències madurades en la perspectiva del creixement cultural, social i polític de la civilització.

MONTSERRAT CASAS NADAL
Universitat de Barcelona

Mercè PUIG RODRÍGUEZ ESCALONA, *Innovacions lèxiques i semàntiques en la documentació llatina medieval / Lexical and semantic innovations in Medieval Latin documents*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2013, 98 pp. (Lliçons / Lessons; 3). ISBN 978-84-475-3586-6.

La lección impartida por Mercé Puig (11 de octubre de 2011), resume las características fundamentales del léxico del *Glosarium Mediae Latinitatis Cataloniae* (GMLC). Tras la sucinta enumeración de la tipología documental en Cataluña durante los siglos IX al XII –del movimiento carolingio al nacimiento del notariado catalán–, despliega el avance de la presencia de términos romances, especialmente catalanes, en la documentación; pero, sobre todo, ofrece ejemplos de la vitalidad del latín, al proceder a cambios semánticos (e.g. en la denominación de las jerarquías sociales, *baiulus*, *comes*, *fidelis*) o a la innovación léxica, en ausencia de términos latinos. En este punto, se registra la aparición de germanismos, tanto de procedencia tardía y visigótica, como de influencia franca, y de arabismos, con los que se designan